

T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI
HALK SAĞLIĞI
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

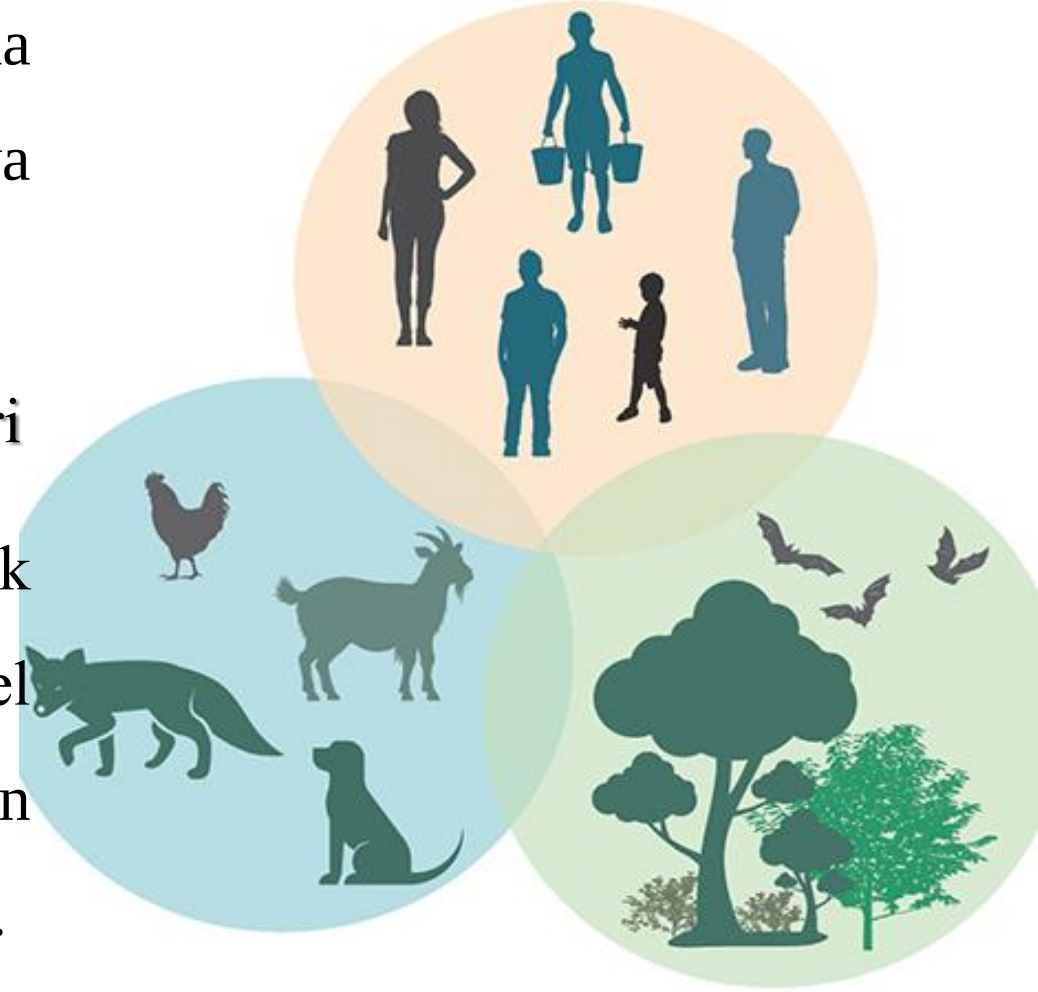
SAĞLIK BAKANLIĞI VE TEK SAĞLIK

Prof. Dr. Sedat KAYGUSUZ
Genel Müdür

13 Ekim 2023, Mardin

Halk sağlığının korunması ve geliştirilmesi için daha iyi politikalar, uygulamalar, araştırmalar ortaya koyabilmek için;

insanlar, hayvanlar, bitkiler ve bunların ortak çevreleri arasındaki çok yönlü bağlantıyı tanıyan, ideal sağlık sonuçlarına ulaşmak için yerel, ulusal ve küresel düzeylerde çalışan çok sektörlü, çokça disiplinin işbirlikçi, iletişimci ve koordine çalışma yaklaşımıdır.

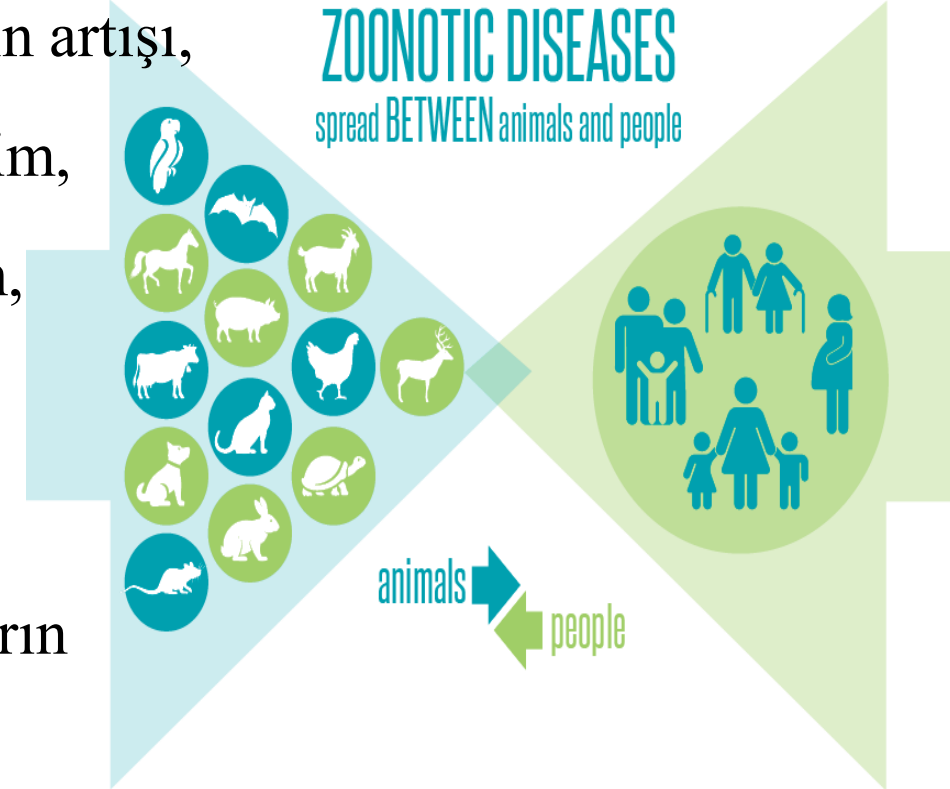
- İlk kez Prof. Dr. Rudolf Ludwig Karl Virchow (1821-1902) dile getirilmiş, ancak dünyada önemi 2000'li yılların başında anlaşılmıştır.
- 1 Aralık 2021'de Birleşmiş Milletler'in (OHHLEP), resmi tanımı:
 - insanların, hayvanların ve ekosistemlerin sağlığını sürdürülebilir kılmak ister,
 - insanların, evcil ve vahşi hayvanların, bitkilerin ve daha geniş çevrenin sağlığının bağlantılı ve bağımlı olduğunu kabul eder,
 - temiz su, temiz enerji, temiz hava, güvenli ve besleyici gıda, iklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınmaya katkı gibi ortak ihtiyaçları ele alır,
 - refahı artırmak ve sağlık tehditleriyle mücadele için toplumdaki birçok sektörü birlikte çalışmak üzere harekete geçirir.

TEK SAĞLIK NEDEN ÖNEMLİ?

- Dünya nüfusu artıyor
- Kentleşme artışı, topluluklar halinde yaşam alanlarının artışı,
- Hayvanlarla gıdadan öteye günden güne artan etkileşim,
- İklim değişimi, arazi kullanım faaliyetlerinde değişim,
- Çevre değişimi, kirlilik artışı,
- Küresel ulaşım ve ticaret artışı, **mesafe değişimi**
- ... bu faktörler insan ve hayvanlar arasında hastalıkların daha kolay yayılmasına zemin oluşturmaları
- Bir toplumda insanların sağlıklı olması için önce hayvanların sağlıklı olması gerekmektedir. Nesiller için önemli.

TEK sağlığın kapsamı etkili ve geniş olup gün geçtikçe de artmaktadır.

TEK SAĞLIK herkesi kapsar

Birlikte çalışmak Tek Sağlığın
anahtarıdır.

NEDEN TEK SAĞLIK YAKLAŞIMINA İHTİYACIMIZ VAR?

TEK SAĞLIK YAKLAŞIMINA İHTİYAÇ?

- Yapılan araştırmalarda;
 - Dünya üzerinde her yıl 2,5 milyar vaka
 - 2,7 milyon zoonotik hastalıklara bağlı insan ölümü
 - İnsanlarda görülen hastalıkların % 61'i hayvansal kökenli
- İhbarını mecbur 50 hastalığın 26'sı zoonotik,
- Her yıl 5 yeni insan hastalığı ortaya çıkmakta ve 3'ü zoonotik,
- Yeni oluşan patojenlerin %75'i zoonotik,
- İnsanlarda görülen gıda kaynaklı hastalıkların
>%90' ı hayvansal gıda kaynaklı
- Potansiyel biyoterörist ajanların %80'i zoonotik kaynaklı

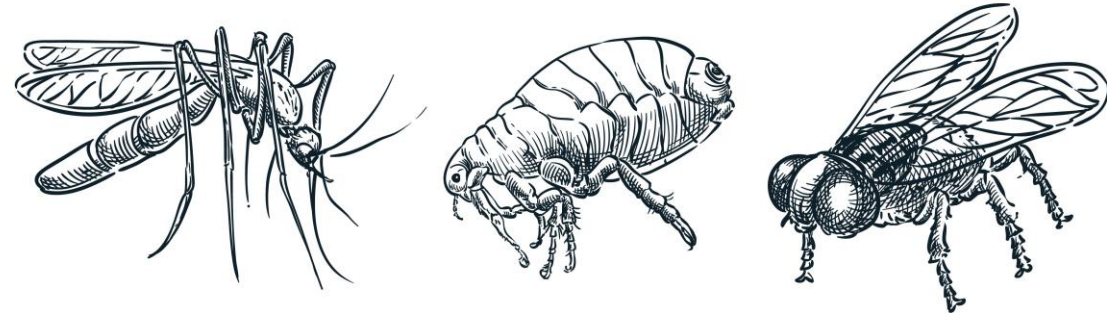

- [illegible]

ZOONOTİK HASTALIKLARIN BULAŞMA YOLLARI

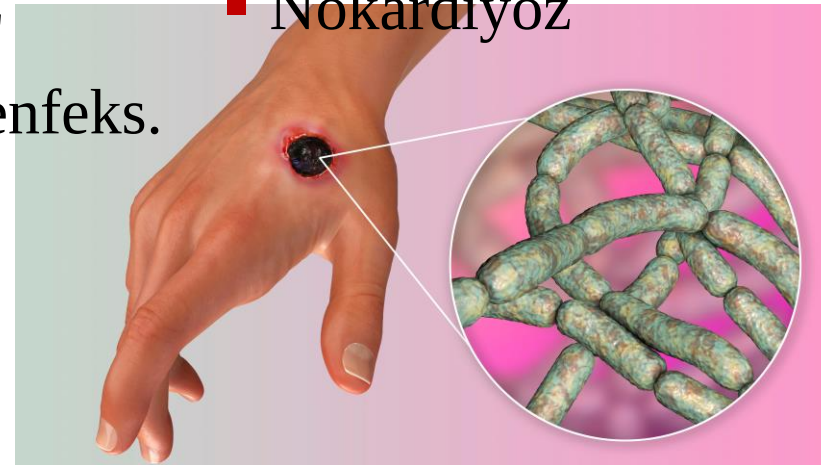
- Hayvanlarla insanlar arasında >200 ortak hastalık vardır. Bulaşma şekilleri;
- **Doğrudan temas:** Enfekte bir hayvanın tükürüğü, kanı, idrarı, mukozası, dışkısı veya diğer vücut sıvılarıyla temas (ısırık, tırmalama, aktif penetrasyon)
- **Dolaylı temas:** Hayvanların yaşadığı ve dolaştığı alanlarla veya kontamine olmuş nesnelerle, yüzeylerle temas
- **Vektör kaynaklı:** Kene, sivrisinek veya pire gibi hastalık yapıcı etkeni (virüs, bakteri, mantar gibi) taşıyan bir vektörünce ısırması
- **Su kaynaklı:** Enfekte hayvanın dışkısıyla kontamine olmuş suyu içmek / temas etmek.
- **Gıda kaynaklı:** Çiğ süt, az pişmiş et veya yumurta, kontamine çiğ meyve ve sebzeler gibi güvenli olmayan bir şey yemek veya içmek.
- Ayrıca; gübreyle kirlenmiş toprak yoluyla;
hastalardan sağlık çalışanlarına bulaşabilmektedir.

ZOONOTİK HASTALIKLAR / Bakteriyel zoonozlar

- Anaplazmoz
- Ehrlichiosis
- Tifüs
- Kene kaynaklı tifüs
- Riketsiyal çiçek
- Murin tifüsü
- Lyme hastalığı
- Tekrarlayan ateş
- Tularemi
- Bartonellozis
- Hemoplazmoz
- Q Ateşi
- Veba (kara ölüm)
- Şarbon
- Bruselloz
- Kamplobakteriyoz
- Klostridiyal hast.
- EH E.coli
- Erizipeloid
- Ruam
- Lepra
- Leptospirozis
- Listeriyozis
- Mikobakteriyozis
- Pastörelloz
- Psittakoz
- Salmonelloz
- Streptokok enfeks.
- Tetanoz
- Tüberküloz
- Vibrio enfeksiyonu
- Yersiniozis
- Aktinomikozis
- Aktinobasilloz
- Arkanobakteriyoz
- Dermatofiloz
- Nokardiyo

ZOONOTİK HASTALIKLAR / Viral zoonozlar

- Kuduz
- Kene Kaynaklı ensefalit
- Batı Nil virüsü
- Chikungunya virüs
- Kırım-Kongo KA
- Deng ateşi
- Ortadoğu Solunum Sendromu
- Koronavirüs
- Kuş gribi (H5N1)
- Domuz gribi (H1N1)
- Hepatit E
- Parainfluenza virüsler
- Orf
- Ektima
- Afrika atı hastalığı
- Mavi dil
- Borna hastalığı
- Kedi kalisivirus
- Ayak ve ağız hastalığı
- Louping hastalığı
- Newcastle hastalığı
- Sığır çiçeği
- Yalancı sığır çiçeği
- Sığır papüler stomatiti
- Rift Vadisi Humması
- Rotavirus hastalıkları
- Norovirus enfeksiyonu
- Astrovirus enfeksiyonu
- Flebovirus enfeksiyonları
- Topaklı cilt hastalığı
- Hepasivirüsler

ZOONOTİK HASTALIKLAR / Paraziter zoonozlar

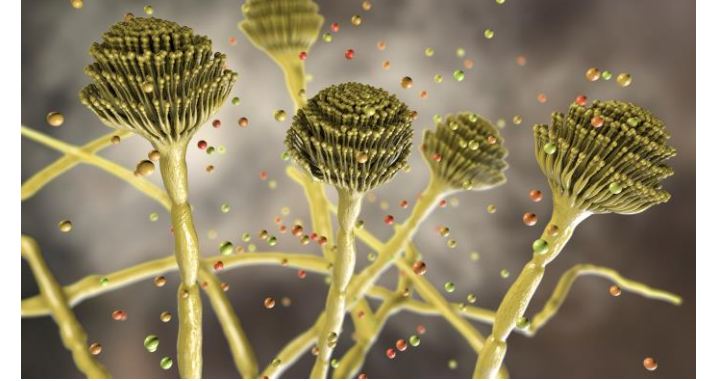
- Fasiyoliyazis
- Dikroseliyoz
- Şistozomiyazis
- Ekinokokkoz
- Teniyazis
- Sistiserkoz
- Koenurosis
- Dipilidiyazis
- Hymenolepiyazis
- Mesosestoidiyazis
- Anjiostromylozis
- Askariyazis
- Kutanöz Larva
- Dirofilariazis
- Filariyazis
- Gnathostomiyazis
- Onkosersiyazis
- Strongyloidiyazis
- Toksokariyazis
- Trişinelozis
- Leişmaniyazis
- Toksoplazmozis
- Sarkosporidiyozis
- Giardiyazis
- Amebiyazis
- Kriptosporidiyozis
- Rhinosporidiyozis
- Sistoizosporiyazis

ZOONOTİK HASTALIKLAR / Fungal zoonozlar

- Aspergilloz
- Blastomikoz
- Kandidiyazis
- Koksidiomikoz
- Kriptokokoz
- Histoplazmoz
- Dermatofitoz
- Sporotrikoz
- Penisilliyoz
- Pnömosistoz
- Malassezia enfeksiyonu
- Pityriasis
- Adiaspiromikoz
- Mikrosporidiyoz

ZOONOTİK HASTALIKLAR

- Türkiye'de bugüne kadar rapor edilmiş zoonozlar;
 - 37 bakteriyel, 13 fungal, 29 viral, 28 parazitik etken
- Bu enfeksiyonlardan 21'i Avrupa'da yüksek öncelikli zoonotik hastalık arasındadır.
- Türkiye coğrafi olarak Avrasya'da yer almaktadır ve hayvanların (özellikle kuş göçleri) ve insanların (yasa dışı insan taşınması veya nüfusların kitlesel göçleri) kıtalar arasında hareketini içeren birçok zoonotik enfeksiyonun bulaşması için doğal bir köprü oluşturmaktadır.
- İklim şartları, bitki örtüsü yapısı, yaban hayatı ve özellikle göçmen kuşlar için koruma alanı oldukça değişkendir.
- Coğrafi yapı, aynı zamanda kanla beslenen böcekler ve keneler gibi çeşitli vektör eklembacaklılara yılın dört mevsimi boyunca uygun yaşam ortamları sağlamaktadır.
- Son on yılda, zoonozların küresel ekonomik etkisinin >220 milyar \$ tahmin edilmektedir.

DÜNYADA TEK SAĞLIK ÇALIŞMALARI

- Küresel boyutta çalışan birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır:
 - İnsan, hayvan ve çevre sağlığı ortaklarıyla ve uluslararası kuruluşlarla yakın işbirliği içinde (disiplinler ve sektörler) çalışarak,
 - Tek Sağlığı geliştirmek ve güçlendirmek için tespit, önleme ve müdahale etme

DÜNYADA TEK SAĞLIK ÇALIŞMALARI

- İnsanlara hayvanlardan doğrudan ya da dolaylı olarak bulaşabilen hastalık risklerinin tespiti, kontrolü ve elimine edilmesi için pek çok yıldır birlikte çalışılmıştır.
- Nisan 2010'da insan-hayvan-çevre ara yüzünde ortak stratejilerle birlikte FAO/OIE/WHO Üçlü Konsept Notu (Nisan 2010) bu yakın işbirliği yapmıştır:
 - “Küresel Erken Uyarı Sistemi (GLEWS)” ortak ağı kurulmuştur. Ana misyon;
 - dünya çapında bir zoonoz için multidisipliner risk değerlendirmesi sağlamak,
 - önemli hayvan hastalıklarıyla mücadele etmek,
 - insan hastalık ve ölümlerini önlemek,
 - ekonomik kayıpları azaltmak, zaman kazanmak,
 - hayvan rezervuarında mevcut ve yeni hastalıkların keşfine fırsat sağlamak,
 - üç öncelikli alanı zoonotik gripler, kuduz ve antimikrobiyal direnç karşı savaştır.
 - Bu ağ Uluslararası Gıda Güvenliği Otoriteleri Ağı ile de bağlantılıdır.

TÜRKİYEDE TEK SAĞLIK ÇALIŞMALARI

- Mayıs 1978'de 31. Dünya Sağlık Asamblesi kararı uyarınca Akdeniz Ülkeleri (Türkiye dahil) ile Zoonoz Kontrol Programı oluşturulmuştur.
- 1991'de Sağlık Bakanlığı ile Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı arasında Türkiye Zoonoz Milli Komitesi kurulmuştur.
- Amaç; zoonozların saptanması, haritasının çıkarılması, epidemiyolojik çalışmalar yapılması, bu hastalıklarla mücadeleye yönelik plan ve projeler hazırlanması, eğitim çalışmaları yapılması ve ilgili kurumlar arasında işbirliği sağlanmasıdır.
- Komite, Kuduz Hastalığı Mücadele Programı'nı hazırlamıştır.
- 2006'da Zoonoz Milli Komitesi Protokolü yeniden düzenlenmiştir.
- 2018'de "Türkiye Zoonotik Hastalıklar Milli Komitesi Protokolü" imzalanmış ve Milli Komite kurulmuştur (Tek Sağlık yaklaşımı bakış açısı ile Tarım ve Orman Bakanlığımız ile multidisipliner koordinasyon hedefi).

TÜRKİYEDE TEK SAĞLIK ÇALIŞMALARI

- Türkiye Zoonotik Hastalıklar Milli Komitesi (uzman akademisyenler, ilgili tüm kurum ve kuruluş temsilcileri ile) insan ve hayvan sağlığı açısından önemli olan zoonotik hastalıkların kontrolü ve önlenmesinde, Tek Sağlık Yaklaşımı çerçevesinde ilgili tüm kurum ve kuruluşların işbirliği içerisinde hareket ederek güçlerinin birleştirmesi amacıyla **“Türkiye Zoonotik Hastalıklar Eylem Planı” (2019-2023)** hazırlanmıştır.
- Bu ulusal plan nihai hedefi “Türkiye’de zoonotik hastalıkların yaygınlığını azaltarak toplumun yaşam kalitesini artırmak” tır.

TÜRKİYE ZONOTİK HASTALIKLAR EYLEM PLANI

Zoonotik hastalıkların kontrolü ve önlenmesine yönelik hedefler:

- **Hedef 1:** Toplumu zoonotik hastalıklar ve önlenmesi konusunda bilinçlendirmek.
- **Hedef 2:** Zoonotik hastalıklar ile ilgili risk analizi yapmak ve tehditleri belirlemek.
- **Hedef 3:** Ülke çapında zoonotik hastalıklar tanı laboratuvarlarını geliştirmek ve etkinliğini sağlamak.
- **Hedef 4:** İzleme, değerlendirme, koordinasyon ve planlama yapmak.

TÜRKİYEDE TEK SAĞLIK ÇALIŞMALARI

- Ülkemizde halk sağlığı açısından önem arz eden kuduz, KKKA, bruselloz, şarbon, tularemi, şark çıbanı, sıtma, Batı Nil ateşi, kist hidatik gibi zoonotik ve vektörel hastalıkların tamamı bildirimi zorunlu hastalıklar listesinde olup takip edilmektedir.

Bu kapsamda:

- Sağlık çalışanlarına yönelik eğitim materyalleri hazırlanarak eğitimler yapılmakta,
- Topluma yönelik bilgilendirme çalışmaları yürütülmekte,
- Laboratuvar alt yapısı ve hastane alt yapıları güçlendirilerek teşhis ve tedaviye ilişkin hizmetlerin verilmesi sağlanmakta,
- Salgın araştırmaları, epidemiyolojik analizler yapılmaktadır.

**KENEYİ HAFİFE
ALMAYIN,
TEDBİRİ ELDEN
BIRAKMAYIN!**

T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI

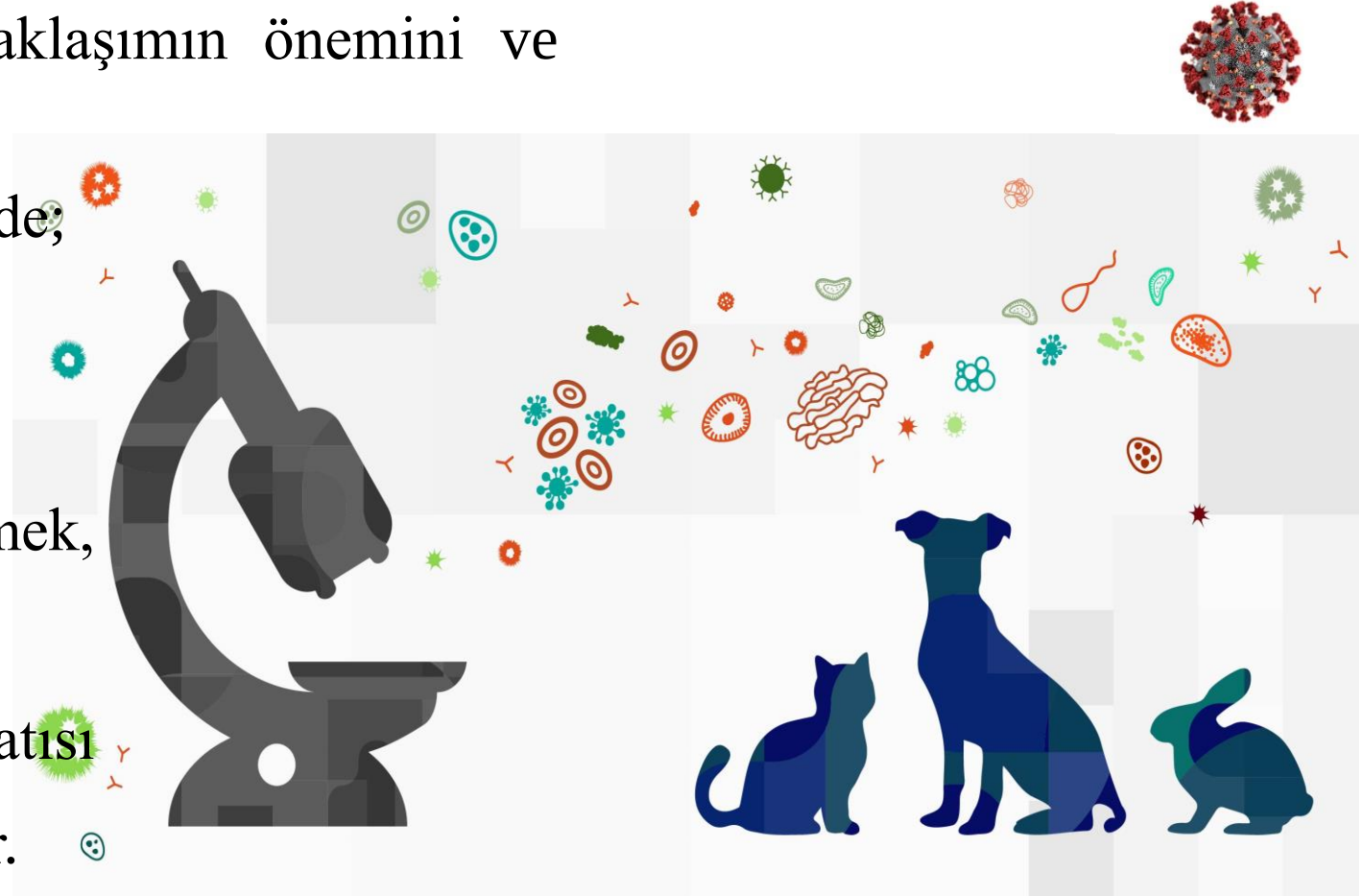

TÜRKİYEDE TEK SAĞLIK ÇALIŞMALARI

- Covid-19 pandemisi TEK Sağlık yaklaşımın önemini ve gerekliliği için iyi bir örnektir.
- Ülkemizde Covid-19 pandemi sürecinde,
 - hastalığın yayılımını önlemek,
 - tanı kiti geliştirmek,
 - tedavi için ilaç ve anti serum üretmek,
 - bağışık için aşı geliştirmek

üzere farklı meslek grupları tek sağlık çatısı altında özverili bir şekilde çalışmaktadır.

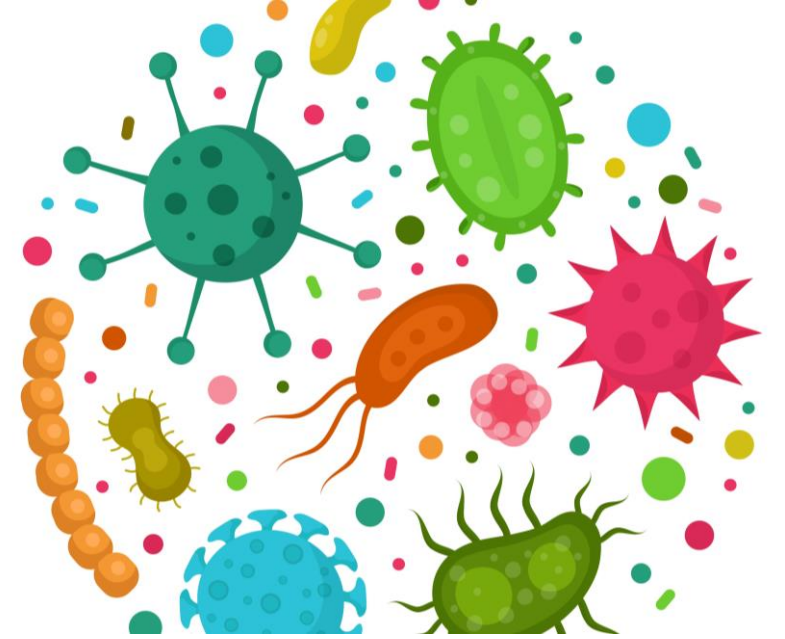

- Yakın geçmişte yeni ortaya çıkan H5N1 kuş gribi, MERS, SARS, Ebola, Zika enfeksiyon salgınları bu yaklaşımın önemini diğer kanıtlardır.

TÜRKİYEDE TEK SAĞLIK ÇALIŞMALARI

- Türkiye'deki Bulaşıcı Hastalık Sürveyans ve Erken Uyarı Sistemi bulaşıcı hastalık sürveyans verilerini ve sendromik sürveyans verilerini toplamak, izlemek ve analiz eden entegre bir veri toplama sistemine dayanmaktadır.
- Covid-19 salgını sırasında, Sağlık Bakanlığı tarafından filyasyon, izolasyon, aşılama ve nedensellik analizi için ek bilgi sistemleri geliştirilmiştir ve faaliyete geçmiştir.
- Sistem ayrıca gıda ve su kaynaklı hastalıklar dâhil olmak üzere kritik hastalıkları ve antimikrobiyal direnç vakalarını tespit etmek ve bildirmek için kurulmuş bir laboratuvar tabanlı gözetim ağı içermektedir.

TÜRKİYEDE TEK SAĞLIK ÇALIŞMALARI

HSGM tarafından Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) kapsamında;

- DSÖ'nün teknik desteği ile yürütülen ve Türkiye'de sağlık güvenliğinin, hangi menşeden olursa olsun epidemik tehditlere yönelik uluslararası standartlara uyumlu olarak yapılan hazırlık ve yanıt çalışmaları yoluyla güçlendirilmesi,
- Merkezde ve tüm illerde Erken Uyarı ve Cevap Sisteminin (EUCS) etkin bir şekilde işleyişinin sağlanması,
- Sürdürülebilir bir Saha Epidemiyolojisi Eğitim Programının yapı ve süreçlerinin desteklenmesi,
- İllerde var olan epidemiyoloji kapasitesinin artırılması ile EUCS'yi desteklemek üzere mikrobiyoloji laboratuvarlarının kapasite ve performansının iyileştirilmesinin amaçlandığı

«Türkiye'de Sağlık Güvenliği Projesi» yakın zamanda tamamlanmıştır.

TÜRKİYEDE TEK SAĞLIK ÇALIŞMALARI

- 3 Kasım 2022’de Zoonotik ve Vektörel Hastalıklar Dairesi ile Mikrobiyoloji Referans Laboratuvarları ve Biyolojik Ürünler Dairesi Başkanlıklarının desteği ile Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlıklarının katılımıyla “Tek Sağlık Sempozyumu” düzenlenmiş ve projeler üretmek adına karşılıklı fikir teatisinde bulunulmuştur.

TÜRKİYEDE TEK SAĞLIK ÇALIŞMALARI

- 27 Aralık 2022’de Türkiye Zoonotik Hastalıklar Milli Komitesi 2. toplantısını yaparak dönem başkanlığını Sağlık Bakanlığı’na devretmiştir.
- Tek Sağlık kapsamında görüşülen konular;
 - KKKA çalışma grubu çalışmaları
 - Toksoplazma çalışma grubu çalışmaları
 - Brusella aşılama çalışmaları
 - Şarbon çalışmaları
 - Kuduz saha çalışmaları
 - Sokak hayvanları için yapılan çalışmalar

- Vektörlere karşı yapılacak mücadele
- Gıda kontrolü çalışmaları
- Ulusal Veteriner Antibiyotik Direnç İzleme Projesi sonuçları
- Salmonella kontrol programı çalışmaları
- Çiğ kanatlı etlerinde Salmonella

- Halk sağlığı ve hayvan sağlığı açısından, hastalıkların/salgınların önlenmesi ve kontrolü, Tek Sağlık konseptine dayalı ulusal/uluslararası paydaşların koordinasyonu ile gerçekleştirilmelidir.
- Zoonozların kontrolüne yönelik ileri araştırma projeleri, multidisipliner ve uzman araştırmacılarca geliştirilmedir.
- İklim değişikliğini, kentleşmeyi, arazi kullanımını, endüstriyel ve tarımsal kirliliği etkileyen idari ve politik kararların hastalıklara ilişkin ekolojik ve epidemiyolojik bulgularla tutarlı olması, araştırmacıları bir araya getirecek liderlik sağlamalıdır.
- Küresel ısınmayla mücadele edilirken, “çevresel değişimlerin” önlenmesine yönelik ek sosyal projeler gereklidir.
- “Doğaya saygı” önemli bir düstur olmalıdır.
- Eğitim, öğretim, araştırma ve yerleşik politikada daha fazla disiplinler arası program,
- Hastalık tespiti, teşhis, eğitim ve araştırma ile ilgili daha fazla bilgi paylaşımı
- Yeni tedavilerin ve tedavi yaklaşımlarının geliştirilmesi

«Türkiye'nin Halk Sağlığı Acil Durumlarına Hazırlıklı Olma» kapsamında mevcut durumunu güçlendirmek ve gelecekteki olası salgınlara hazırlanmak amacıyla önleme, hazırlıklı olma, erken tanı, laboratuvar ve sürveyans kapasitesini güçlendirmek ve müdahaleyi desteklemek, 1. basamak sağlık sistemindeki boşlukları ele almak için etkili bir ulusal sektörler arası koordinasyon platformu oluşturma çalışmalarımız ortak mücadele ile gerçekleştirileceği anlayışıyla devam etmektedir.

TÜRKİYEDE TEK SAĞLIK ÇALIŞMALARI

Aile Hekimliği Eğitim ve İzleme Dairesi Başkanlığı

Aile Hekimliği Uygulama ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

Aşı ile Önlenebilir Hastalıklar ve Bağışıklama Dairesi Başkanlığı

Birinci Basamak Sağlık Kuruluşları Planlama ve Organizasyon Dairesi Başkanlığı

Bulaşıcı Hastalıklar ve Erken Uyarı Dairesi Başkanlığı

Bütçe ve Projeler Dairesi Başkanlığı

Çalışan Sağlığı Dairesi Başkanlığı

Çevre Sağlığı Dairesi Başkanlığı

Çocuk ve Ergen Sağlığı Dairesi Başkanlığı

Göç Sağlığı Dairesi Başkanlığı

Halk Sağlığı Referans Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı

Hukuk ve Mevzuat Dairesi Başkanlığı

İdari İşler Dairesi Başkanlığı

Kadın ve Üreme Sağlığı Dairesi Başkanlığı

Kanser Dairesi Başkanlığı

Kronik Hastalıklar ve Yaşlı Sağlığı Dairesi Başkanlığı

Mikrobiyoloji Referans Laboratuvarları ve Biyolojik Ürünler Dairesi Başkanlığı

Ruh Sağlığı Dairesi Başkanlığı

Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Dairesi Başkanlığı

Mali İşler ve Stok Yönetimi Dairesi Başkanlığı

Toplum Sağlığı Hizmetleri ve Eğitim Dairesi Başkanlığı

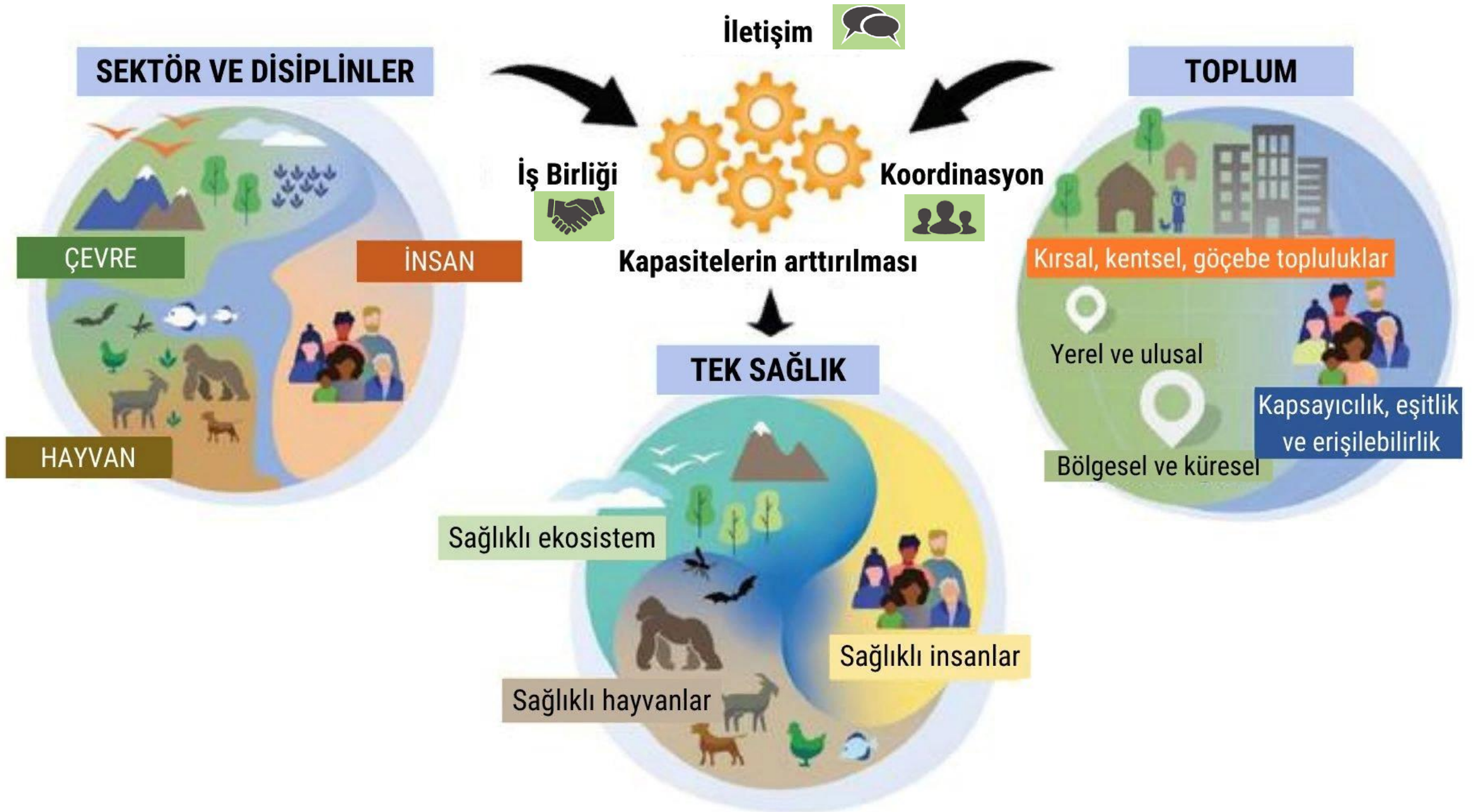
Tüberküloz Dairesi Başkanlığı

Tütün ve Madde Bağımlılığı ile Mücadele Dairesi Başkanlığı

Zoonotik ve Vektörel Hastalıklar Dairesi Başkanlığı

Sağlık en değerli hazinemizdir..

Teşekkür ederim..